

J A A R V E R S L A G 2 0 1 9

VERENIGING VRIENDEN VAN DE HEEMTUIN MALDEN

HEEMTUIN MALDEN

INHOUD

De voorzitter	1
Financieel verslag 2019	2
De secretaris	4
Biologisch adviseur	5
Beheergroep	6
Inventarisatie Flora en Fauna	9
Educatiegroep	10
Kruidentuingroep	11
Moestuingroep	12
Bijengroep	13
Zomeravondgroep	15
Rondleidingen	15
Activiteiten 2020	16

VERENIGING VRIENDEN VAN DE HEEMTUIN MALDEN

Bezoekadres   Bosweg 8a Malden
Postadres   Postbus 30 6580 AA Malden

Bank   Rabobank Malden
                      IBAN: NL41 RABO 0131638211

Website: www.heemtuinmalden.nl
E mail: heemtuin@heemtuinmalden.nl
Heemrank   heemrank@heemtuinmalden.nl

VERSLAG VAN DE VOORZITTER

Het jaar begon met uitersten. In januari was de tuin bedekt met een pak sneeuw. In februari waren er lenteachtige temperaturen, zelfs oplopend tot 18 graden! Ook dit jaar was het weer extreem droog door de vele hete dagen. De waterpompen hadden het afgelopen jaar een aantal keer kuren. Gelukkig was het steeds weer op te lossen.

Helaas hebben we dit jaar ook weer te maken gehad met vandalisme. Twee picknicktafels zijn vernield, een slagboom, vernielingen in de moestuin, ruit van de vitrine, brandstichtingen op verschillende plaatsen, een geparkeerde fiets in een boom, bomen vernield.

Door de gemeente is in het bosperceel aan de Randwijksingel een Wadi aangelegd. Gerrit-Jan heeft hen hierbij geadviseerd. De afwerking is gedaan door de beheer-groep. In dit project is ook meegenomen het planten van kruisvlechthagen aan de kant van de Randwijksingel. Deze hagen zijn geplant tijdens de natuurwerkdag.

In september heeft de Heemtuin voor het eerst meegedaan aan open Monumentendag. Wij hebben meegedaan omdat het dit jaar specifiek was gericht op kinderen. In een heerlijk zonnetje hebben kinderen zitten kleuren en knutselen. Zij hebben van wc rolletjes en petflesjes bijen gemaakt. De volwassenen brachten een bezoek aan de bijenstand en kregen uitleg van Janet. Er zijn 29 bezoekers geweest. Niet gek voor zo'n eerste keer.

In oktober werd de gemiddelde leeftijd van de heemtuinleden fors verlaagd door de inschrijving van de 9 jarige kleindochter van Lydia van Veen. Zij gaat meehelpen in de kruidentuin. Welkom Fleur!

In november was er weer een geslaagde natuurwerkdag. Er zijn vlechthekken aangelegd en er is gesmuld van heerlijke pannenkoeken.

Per 1 december 2019 ben ik, om persoonlijke redenen, gestopt als voorzitter van de heemtuin. Iedereen bedankt voor de samenwerking.

Wilma Geertsen, voorzitter.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	Begroting '19	Realisatie '19	Begroting '20
Baten			
Subsidie gemeente Heumen	€ 7.291	€ 7.291	€ 7.330
Donaties	€ 2.450	€ 2.285	€ 2.470
Giften, schenkingen en sponsors	€ 2.559	€ 3.703	€ 300
Overige opbrengsten	€ 1.700	€ 243	€ 160
Totaal baten	€ 14.000	€ 13.522	€ 10.260
Lasten			
Huisvestingskosten	-€ 3.000	-€ 4.676	-€ 4.330
Kosten centrale organisatie	-€ 1.850	-€ 1.436	-€ 1.860
Bureau- en administratiekosten	-€ 1.950	-€ 1.379	-€ 2.080
Kosten groepen / activiteiten	-€ 950	-€ 648	-€ 820
Kosten lesvernieuwing	€ 0	-€ 1.032	€ 0
Onvoorzien uitgaven	-€ 250	-€ 137	-€ 250
Afschrijvingskosten	-€ 6.000	-€ 5.232	-€ 5.610
Totaal lasten	-€ 14.000	-€ 14.540	-€ 14.950
Resultaat	€ 0	-€ 1.018	-€ 4.690
Resultaatbestemming			
Algemene reserve	€ 0	€ 14	-€ 4.690
Bestemmingsreserve Lesvernieuwing	€ 0	-€ 1.032	€ 0
	€ 0	-€ 1.018	-€ 4.690

FINANCIËN JAAR 2019

Over 2019 is een nadelig resultaat geboekt van € 1018, hetgeen wordt verklaard door gewijzigde boekhoudkundige verwerking van de uitgaven voor de lesvernieuwing. Per 2019 worden de uitgaven voor lesvernieuwing via de staat van baten en lasten geboekt. Tot en met 2018 werden de uitgaven rechtstreeks aan de bestemmingsreserve onttrokken.

De gerealiseerde baten lagen op totaalniveau nagenoeg op begroting, evenals de lasten – exclusief de uitgaven voor lesvernieuwing. De extra kosten als gevolg van vandalisme, hebben we binnen de begroting kunnen compenseren.

Het nadelige resultaat is onttrokken aan de in eerdere jaren gevormde bestemmingsreserve voor lesvernieuwing (zie hiervoor het onderdeel "Resultaatbestemming").

Het eigen vermogen eind 2019 is € 91.753 en bestaat uit de algemene reserve (€ 90.069) en de bestemmingsreserve voor lesvernieuwing (€ 1.684).

BALANS (ACTIVA ZIJDE)	31-dec-'19	31-dec'18
Materiele vaste activa		
- gebouwen	€ 56.321	€ 60.466
- inventaris	€ 2.384	€ 3.471
Vlottende activa		
- vooruitbetaalde kosten	€ 419	€ 0
- liquide middelen	€ 32.746	€ 28.833
	€ 91.870	€ 92.770
 BALANS (PASSIVA ZIJDE)	 31-dec-'19	 31-dec'18
Eigen vermogen		
- algemene reserve	€ 90.069	€ 90.055
- bestemmingsreserve	€ 1.684	€ 2.716
Vlottende passiva		
- nog te betalen kosten	€ 118	€ 0
	€ 91.870	€ 92.770

Begroting jaar 2020

De begroting 2020 is niet sluitend, grotendeels verklaard door de laag begrote baten. Het begrote nadelige resultaat, groot € 4.690, wordt gefinancierd vanuit de in eerdere jaren gevormde algemene reserve.

De begrote baten voor 2020 zijn voorzichtig ingeschat. Eenmalige baten vanuit giften/schenken zijn veiligheidshalve niet meegenomen. In de afgelopen jaren waren de gerealiseerde giften/schenken voornamelijk afkomstig van 1 persoon; hierdoor ontstaat een te grote financiële afhankelijkheid.

Het bestuur heeft eind 2019 een Heidag gehad waarin onder andere inkomstenvergroting en diversificatie van inkomstenbronnen aan bod kwamen. In 2020 zal een plan moeten worden uitgewerkt. Leden worden gevraagd hierin mee te denken.

De begrote kosten voor 2020 zijn gebaseerd op de genormaliseerde kosten 2019, vermeerderd met inflatie en onvoorziene uitgaven. Daarnaast is in de begroting veiligheidshalve een reservering opgenomen voor reparatiewerkzaamheden als gevolg van vandalisme.

Voor het jaar 2020 zijn geen uitgaven begroot voor lesvernieuwing; deze zijn vooraf niet in te schatten. Mochten er uitgaven worden gedaan, dan worden deze gefinancierd vanuit de bestemmingsreserve lesvernieuwing.

Joost van Dantzig, Penningmeester

VERSLAG VAN DE SECRETARIS

Na een druk lustrumjaar was 2019 een meer doorsnee jaar, zij het dat er weer veel is gebeurd. Tijdens de druk bezochte Algemene Vergadering van 21 maart in de Muse hebben we afscheid genomen van Peter Heijnen als penningmeester. Hij heeft het penningmeesterschap 13 jaar met veel inzet en kunde vervuld. Voorzitter Wilma Geertsen heeft in gedichtjes van A tot en met Z zijn verdiensten voorgedragen. We zijn gelukkig met Joost van Dantzig als zijn opvolger. Aan het eind van het jaar volgde het onverwachte aftreden van Wilma als voorzitter en coördinator educatie.

Gelukkig hebben we inmiddels een nieuwe kandidaat-voorzitter! In het afgelopen jaar heeft het bestuur 12 keer plenair vergaderd. Daarnaast waren er de gebruikelijke coördinatorenvergaderingen in het voor- en najaar.

Op 8 maart en 8 november hebben we overlegd met vertegenwoordigers van de gemeente, Kadans en NME-Plaza over de Natuur en Milieueducatie op de Heumense scholen.

De nieuwjaarsbijeenkomst op 5 januari was -zoals gewoonlijk- heel gezellig en met overheerlijke hapjes. Er waren rond de 50 leden! De opsteker werd uitgereikt aan Janet de Graaff. Naast haar imkeractiviteiten heeft zij met veel enthousiasme en inzet gewerkt aan de vernieuwing van de lessen.

Aan het eind van het jaar hebben we als bestuur een "heidag" gehouden om de zorgelijke situatie in de educatiegroep te bespreken, hetgeen heeft geleid tot een brainstormsessie over dit onderwerp tijdens een extra ingelaste coördinatorenvergadering op 25 januari 2020.

Helaas hebben we in 2019 te maken gekregen met veel vandalisme. Als secretaris heb ik aangifte gedaan bij de politie en van april t/m augustus wel 7 keer melding gemaakt van vernielingen en brandstichting bij de gemeente. Daarom is er meerdere malen overlegd met de Boa en de gemeente.

Het ledenaantal is iets gekrompen. Het schommelt rond de 160 vrijwilligers en donateurs.

De Beheergroep is van alle werkgroepen met 35 leden het grootst. Daarna komen de Educatiegroep en de werkgroep Inventarisatie Flora en Fauna met ieder 11 vrijwilligers. De Algemeen werkende leden en Rondleidingen en excursiegroep hebben er allebei 6. De Moestuin-, Zomeravond-, Communicatie- en Kruidengroep hebben er ieder 5, en de bijengroep 3. De Activiteitengroep heeft behoefte aan aanvulling.

Hetty Koemans

VERSLAG VAN DE BIOLOGISCH ADVISEUR

Net als vorig jaar kenmerkt ook 2019 zich door grote droogte. Gelukkig begon het in het najaar overvloedig te regenen waardoor de heemtuin groen de “winter” in ging. Door weer een droge zomer konden we nog niet zoveel ontwikkelingen op het grasland zien. Op in 2018 verdroogde plekken kwamen veel kiemplantjes op, maar door de droogte groeiden deze nauwelijks tot volwassen planten uit. Een deel kwam wel tot een soort noodbloei waardoor er opnieuw veel kiemplanten zijn opgekomen. Hopelijk laat 2020 meer resultaat zien.

We hebben in 2019 een start gemaakt om in het cultureelrijke gedeelte takhout wat op rillen ligt zoveel mogelijk te gaan verwerken. In de struweelrand (haag) langs de noordgrens van de heemtuin zijn twee takkenwanden verschenen. Bij onderhoudswerk in de haag hopen we deze wanden met snoeihout aan te kunnen vullen. Ze vormen een prachtige plek voor allerlei beestjes om zich in te verstoppen en vormen tevens een mooie afscherming op wat doorzichtige plekken in deze haag.

Op de heuvel aan de westzijde van het vernieuwde ven hebben we in het najaar hazelaars afgezet. Hier ontstaat een stukje met hazelaarhakhout. De twijgen en takken van verschillende diktes en lengten kenden vele verschillende gebruikstoepassingen op en rond het oude boerenerf. Door gefaseerd exemplaren af te zetten kunnen we deze oude gebruiksvormen weer een beetje terug laten komen. Een deel van het hazelaarhout is gebruikt voor de aanleg van een kruisvlechtheg langs de Randwijksingel. Hiermee is weer een oude vorm van een vlechtheg in de heemtuin gerealiseerd. Onder deskundige begeleiding van Jef Gielen is de vlechtheg tijdens de Natuurwerkdag gemaakt.

Langs de Randwijksingel is een deel van de weg langs de heemtuin versmald. De hemelwaterafvoer is daar van het riool afgekoppeld en stroomt nu, bij de kuil in de zuidwesthoek van het bos, de heemtuin in. Ik ben benieuwd of we hier de toename van infiltrerend water terug gaan zien in de vegetatie.

Verder is er weer veel tijd, aandacht en zorg besteed aan de akker, de moestuin, de kruidentuin, de heggen en hagen, de composthopen etc. etc.

Al deze zorg en aandacht zien we terug in een ongelooflijk rijk en divers terrein wat er prima onderhouden uitziet, maar wat tevens allerlei plekjes herbergt waar dieren een goed onderkomen vinden. Een terrein waar ieder moment van het jaar en ieder moment van de dag wel iets te beleven en ontdekken valt. Een plek om te koesteren en trots op te zijn.

Gerrit-Jan van Prooijen

VERSLAG BEHEER

De Beheergroep heeft elke tweede en vierde zaterdag van de maand van 9 – 12 uur gewerkt. De groep telt 35 leden waarvan er gemiddeld zo'n 16 per werkdag aanwezig zijn. Binnen de Beheergroep coördineert Erik Westerman het werk op de akkers, Rob Lock de poelen en Chris Hägele de (vlecht)heggen. Grote lijnen en overkoeplend beleid liggen bij Gerrit-Jan van Prooijen.

De beheergroep heeft weer een goed jaar achter de rug met interessante projecten op bijzondere dagen, goed draaiende subgroepen en voldoende actieve leden om klussen die moeten en projecten die we willen doen, te kunnen uitvoeren. Hieronder de hoogtepunten van het afgelopen jaar.

Bijzondere activiteiten en deelnemers van buiten

Op de Boomfeestdag op 13 maart kwamen 20 leerlingen uit groep 7/8 van de Vuurvogel naar de Heemtuin. Onder begeleiding van leden van de educatiegroep en de beheergroep hebben zij een boompaspoort gemaakt, struiken en boompjes geplant en takken en snoei-afval verzameld op de plek waar op de NLdoetdag een takkenwand gebouwd ging worden. Voor die NLdoetdag op 16 maart werden geen externe aanmeldingen ontvangen, zodat we dit jaar geheel met eigen vrijwilligers een mooie takkenwand in de haag aan de rand van de Bosweg hebben gebouwd, de jaarlijkse lente-schoonmaak en snoeiwerkzaamheden in de kruidentuin hebben gedaan en nieuwe struiken op wallen hebben geplant. Voor de Natuurwerkdag op 2 november hadden zich een tiental externe deelnemers aangemeld waaronder ook enkele kinderen. Op die dag hebben we met in totaal zo'n 30 personen een tweede takkenwand achter de grote eik in de haag gebouwd en zijn we begonnen met het aanleggen van de kruishaag aan de grens van de heemtuin met de Randwijkssingel.

Op verzoek van de Educatiegroep hebben we verder materiaal aangeleverd voor een nieuwe boskistles.

Heide en schraal grasland

Eind september hebben we rond de poelen en 2/3 deel van het schrale grasland gemaaid. Vanaf volgend jaar gaan we het 'sinusmaaien' toepassen op het grasland. Hiervoor is het nodig dat we twee keer per jaar maaien, in juni en eind september. Sinusbeheer is een ecologische maaimethode. Er wordt meanderend gemaaid, waarbij een deel van het gras blijft staan. Door in slingerende paden en in fases te maaien wordt een grasland gecreëerd met veel variatie, hetgeen de biodiversiteit verhoogt. Rond de poelen – die eigenlijk te klein zijn voor sinusbeheer – zijn we in september al begonnen met een variant op deze methode.

Akkers

Het afgelopen akkerseizoen verliep voorspoedig en het was vooral een heel interessant seizoen. De wielcultivator die we in de zomer van 2018 hebben aangeschaft, heeft bijzonder goede diensten bewezen. Om kosten te besparen laten we zowel winter- als zomerakkers alleen nog in het najaar ploegen, waardoor er in het vroege voorjaar al heel veel 'onkruid' begon op te komen op het moment dat de zomergewassen gezaaid werden. Door voor het zaaien de velden een keer met de wielcultivator (uitgerust met twee schoffelmessen) te bewerken, groeide er veel minder wilde grassen tussen de granen. Bovendien kon de wielcultivator met schoffelmessen ook heel goed gebruikt worden om tussen de rijen van de op rij gezaaide gewassen te schoffelen. Hierdoor was schoffelen met een gewone schoffel nauwelijks meer nodig. Het lijkt er bovendien op dat door de voorbereiding met de wielcultivator, de akkerflora het ook wat beter deed. Verder konden er met de wielcultivator en een zelfgemaakt hulpstuk heel eenvoudig 'zaaivoren' voor de op rij gezaaide gewassen in de grond getrokken worden. De wielcultivator is dus een goede investering geweest!

Het experiment 'kruidenrijke winterakkers' is boven verwachting goed geslaagd. Na de oogst in 2018 hebben we de twee veldjes net ten noorden van de moestuin en de amfibieënpoel niet meer geploegd maar alleen - met bloed, zweet en tranen - met de wielcultivator bewerkt en met winterrogge ingezaaid. Beide veldjes waren in het voorjaar bontgekleurd en er was ook een duidelijk verschil te zien met het 'gewone' veld met winterrogge.

Van de meeste gewassen hebben we voldoende kunnen oogsten om volgend jaar weer te kunnen zaaien, ook al was de oogst door de droogte soms minder, zoals bij de paardenbonen. Van de drie soorten uit de 'tarwe familie' heeft spelt het nog het beste gedaan. De emmertarwe en vooral de eenkoorn deden het slecht. Reden bleek onvoldoende bemesting, dus zijn alle drie de soorten afgelopen najaar met een dubbele portie compost bemest.

Het afgelopen jaar zijn we begonnen om voor alle gewassen een extra voorraad zaaigoed aan te leggen (dus bovenop het benodigde zaaigoed voor het komende seizoen). Hierdoor hoeven we in het vervolg niet meteen nieuw zaaigoed te kopen als een oogst een keer tegenvalt. Alleen voor de eenkoorn en emmertarwe hebben we nog geen extra voorraad en voor spelt hebben we nog maar de helft van wat nodig is. Bij het oogsten zijn de vorig jaar aangeschafte bigbags weer goed van pas gekomen.

Het vermeerderen van de zesrijige gerst ging dit jaar prima. In 2017 zijn we begonnen met 3 aren die zomaar ergens op de akker groeiden. In 2018 lukte het vermeerderen maar matig, maar afgelopen jaar hadden we een al stuk of 20 aren. Nog steeds niet veel, maar we gaan gewoon door tot we eindelijk een aardig veldje vol kunnen zaaien.

Al deze resultaten zijn behaald met de inzet van vele vrijwilligers van de Beheergroep

en daarbuiten die geholpen hebben met oogsten op de werkochtenden maar ook op vele dagen daarbuiten.

Vlechthekken

In 2019 hebben we met een vijftal vlechters aan de verschillende vlechthekken van de Heemtuin gewerkt. Aan de wallen zijn we in 2019 niet of nauwelijks toegekomen, maar er liggen prima plannen voor 2020 klaar.

Sluitstuk van 2019 was de aanleg van de voor onze regio unieke kruishaag. Mede door de nieuwe inrichting van een deel van de Randwijkse singel met een wadi, ontstond de wens om de Heemtuin aan de westkant met een fraaie kruishaag af te sluiten en op te sieren. Om deze te kunnen realiseren hebben we een goed plan gemaakt en subsidie bij de provincie Gelderland en de gemeente Heumen aangevraagd – en gekregen! Op de Natuurwerkdag is 70 tot 80 meter haag ingeplant en is het kenmerkende ruitpatroon aangebracht. Van bezoekers en uit de buurt hebben we al veel positieve reacties op deze heg mogen ontvangen. De komende jaren zal de kruishaag in dit ruitpatroon doorgevluchten worden tot ca. heuphoogte (meer informatie over dit project is ook te vinden in onze jubileumuitgave, blz 21 t/m 23).

Poelen

Het beheer van de poelen is er op gericht om verloedering en verzuivering tegen te gaan en om te voorkomen dat snel uitdijende vijver- en moerasplanten te veel gaan domineren en zo de verlanding versnellen. Doel is zoveel mogelijk open water met een beheersbare oeverbegroeiing en een biotoop die met name geschikt is voor kikkers, padden en salamanders – en geen vissen.

Helaas is de werkelijkheid vaak anders. De populatie goudvissen in de poeltjes bij het heemhuis zijn niet weg te krijgen. Ondanks alle verwoede pogingen van Wilbert om deze met een kleine fuik te vangen, blijft het dweilen met de kraan open.

Hoewel de overwoekerende lisdodden ondertussen met wortel en al grotendeels zijn verwijderd, is dit minder succesvol geweest voor het snoekkruid in het oude ven. Herhaaldelijk toppen van de planten om ze te verzwakken heeft helaas niet het gewenste resultaat gehad. De plant bleef maar terugkomen. In 2020 gaan we het dus grondiger aanpakken: met een ingenieuze constructie zal Wilbert in zijn liespak de planten diep onder het wateroppervlak gaan afsnijden.

De nieuw geplante gagel is helaas net als in 2018 weer verdroogd, ook al hadden we de planten veel dicht bij het ven in drassige grond gepoot. Komend voorjaar gaan we het weer proberen - drie keer is scheepsrecht - door de planten echt op de grens van het water te zetten. Daarnaast gaan we bij heet weer zorgen dat bijvullen van de poel met grondwater zorgt voor permanent natte voeten. De hete zomer van 2019 heeft ook weer tot een enorme algenplaag geleid. Hele plakken dreigden de

boel te verstikken. Deze drijvende 'eilanden' zijn zo veel mogelijk verwijderd zodat het leven eronder weer genoeg licht en ruimte kreeg om te groeien en met name de overmaat van mineralen in het water weg te vangen. Kortom, de klimaatverandering stelt ons steeds maar weer voor nieuwe spannende uitdagingen.

Scholing en deskundigheidsbevordering

Jef Gielen heeft Chris en enkele andere leden van de Beheergroep geschoold in het aanleggen van de kruisvlechtheeg. Vervolgscholing over het onderhoud van deze heeg volgt nog.

Verschuivende leden van de beheergroep hebben de cursus Maaien met de zicht gevolgd.

Ants heeft deelgenomen aan de Gelderse werk/scholingsdag van Landschapsbeheer Gelderland met o.a. aandacht voor sinusmaaien.

Verder hebben Erik en Loes een lezing bijgewoond over het waarom van het Levend Archief bij de Radbouduniversiteit met aansluitend een rondleiding door de proeftuinen (op uitnodiging, na onze inzamelingsactie voor de crowdfunding 'Red de uitstervende Nederlandse wilde planten').

Ants Creemers (coördinator), Erik Westerman (akkers),

Chris Hägele (vlechthegeen), Rob Lock (poelen)

FLORA EN FAUNA INVENTARISATIES

De werkgroep flora inventariseert de zgn. vaatplanten (flora m.u.v. varens en (schijn)grassen). Dit jaar heeft Erik veel tijd en energie gestoken in de inventarisatie van de akkerflora. Gezamenlijk hebben we in juli zijn bevindingen aangevuld en de inventarisatie van de akker afgerond. Hierdoor is een duidelijker beeld ontstaan van de akkerflora in de heemtuin.

Eind 2019 hebben we weer een periode van 5 jaar inventarisatie afgesloten. In de loop van 2020 voegen we deze toe aan het overzicht op de website.

Tussen 1 april en 1 oktober is de vlinderroute in de Heemtuin weer bijna wekelijks geïnventariseerd. Dit jaar zijn de bloeiende bloemen op de route niet geïnventariseerd. De dagactieve nachtvlinders en hommels zijn door Edith doorgegeven aan de Vlinderstichting. Een uitgebreid verslag met de resultaten van de inventarisaties van de akker (door Erik Westerman) en van de vlinders (door Edith Hägele) is te vinden op de website van de Heemtuin onder 'Inventarisaties'.

Ants Creemers

VERSLAG EDUCATIE

In maart was er de boomfeestdag. Samen met 20 kinderen uit de bovenbouw van Vuurvogel I hebben we een boomspaspoort gemaakt en de beheergroep heeft samen met de kinderen bomen en struiken geplant. In maart hebben we ook samen met de beheergroep NLdoet verzorgd.

Het voorjaarsseizoen was van 1 april tot 27 juni. Er werden 30 lessen aangevraagd. Helaas was het niet mogelijk om begeleiders te vinden voor 10 lessen. Eén les werd afgezegd door de school. Hierdoor zijn er dus 11 lessen uitgevallen. Heel jammer. Tijdens het voorjaarsseizoen hebben we alleen maar nieuwe lessen gedraaid. De begeleiders en ook de leerlingen zijn hierover erg enthousiast.

Het najaarsseizoen was van 9 september tot en met 25 oktober. Er werden 31 lessen aangevraagd. Ook nu lukte het niet om begeleiders te vinden voor alle lessen. We hebben 9 lessen moeten afzeggen en er zijn 5 lessen uitgevallen.

De educatiegroep bestaat momenteel nog uit 11 begeleiders. Het lukt helaas niet om nieuwe leden te vinden. Hierdoor wordt het moeilijk om genoeg begeleiders in te zetten voor de lessen die worden aangevraagd. Er is verschillende keren overleg gevoerd over het vervolg van de educatiegroep. (Marjon, Janet, Julian, Wilma). Ook was er een uitvoerig overleg met Els Rademacher van de gemeente. Het is bijzonder jammer dat we er niet in slagen om meer begeleiders te krijgen voor de educatiegroep. Juist nu alle lessen zijn vernieuwd en iedereen hierover zo enthousiast is.

Wilma Geertsen, coördinator educatie

Omdat Wilma per 1 december is gestopt als coördinator en er niemand is die haar taken wil overnemen, zijn we tot de volgende oplossing gekomen: Marjon van der Steen (adviseur Natuur en Milieu-Educatie primair onderwijs) zal zorg dragen voor de inroostering van de lessen. Zij stemt af met de scholen en met de begeleiders en zal de inroostervergadering inplannen.

Bestuur

VERSLAG KRUIDENTUIN

Ook dit jaar is er weer hard gewerkt door een klein groepje mensen. Het onderhouden, snoeien, stekken, vermeerderen, zaaien, en onkruid wieden. In het voorjaar meldden zich drie nieuwe mensen aan voor de kruidentuin. Helaas was dit maar voor een paar maanden en moesten ze alle drie weer stoppen wegens studie of werkzaamheden.

Dit jaar zijn er weer kleine projectjes geweest en afgerond.

- Het informatiebord en de kist zijn beide in de grondverf gezet en mooi groen geverfd. Dit ziet er een stuk gezelliger uit. Met dank aan de werkers die dit voor ons hebben willen doen.
- De plattegrond is weer up to date.

We hebben besloten het komend jaar minder laag groeiend onkruid eruit te halen. Het is ons opgevallen dat de meest kruiden het beste groeien tussen wat beschutting. We gaan het zien in 2020.

Het tegelijkertijd werken met de moestuingroep is leuk en het koffiedrinken erg gezellig. Hier komen vaak leuke, maar ook leerzame en interessante gesprekken uit voort. Gelukkig werken we ondanks het zeer kleine groepje erg graag en is het gezellig. We hebben er zelfs een nieuw jeugdlid bij, Fleur 9 jaar oud. Zij is in de schoolvakanties al vaker mee geweest naar de kruidentuin en is geïnteresseerd in de kruiden. Ze vindt het leuk om mee te werken. Fleur is nu ook officieel lid geworden van de Heemtuin. Welkom Fleur.

Op naar een volgend kruidig jaar,

Muna, Anja, Jara, Fleur en Lydia

VERSLAG MOESTUINGROEP

Dit jaar hebben we helaas moeten ervaren dat er meerdere malen in de loop van het seizoen vandalen aan het werk zijn gegaan in de moestuin. In mei, toen de bomen net in het blad stonden, zijn de takken van de appelboom er afgerukt, is de perenboom beschadigd, ontbladerd en uit de grond getrokken, een grote tak van de kweepeer afgebroken en de palen met gaas (voor de peultjes) uit de grond getrokken. Later zijn de palen en het gaas nogmaals plat gegooid, groenten vertrapt en de bonenstaken kapotgemaakt. Ook het klaphek heeft het moeten ontgelden. Veel schade dus. Alleen de kweepeer heeft vrucht gedragen.

Wegens blessures en ander leed was de opkomst niet altijd maximaal en kwamen alle taken op (te) weinig schouders terecht. Helaas groeide er daardoor nogal eens te veel onkruid en was inzaaien te laat. Daardoor hebben we besloten de hoeveelheid werk in de moestuin te verminderen. Dit gaan we doen door voor de paden een elektrische grasmaaier in te zetten en voor de heggen een elektrische heggenschaar. De bedden gaan we breder uit elkaar en dunner inzaaien én we gaan grotere hoeveelheden van bepaalde groenten zaaien. Begin van het seizoen bepalen we wat op de bedden wordt ingezaaid.

Door het bij perioden zeer hete weer was besproeiing essentieel. De akkerpomp deed het (gelukkig net na de droogte) niet goed meer. Daar is in november naar gekeken. Ook de sproeier begaf het, waardoor er een nieuwe is gekocht die weer jaren meekan.

Door de vernielingen en de droogte hebben de groenten het niet allemaal goed gedaan. Er waren weinig pompoenen, peultjes en boontjes. De staakbonen zijn nauwelijks opgekomen en de mais heeft weinig kolven opgeleverd. Aardbeien waren er bijna niet. Wat het wel heel goed, zelfs te goed, heeft gedaan was de boomspinazie. Die is echt manskhoog geworden! Ook de andijvieoogst was prima.

Nu de hagen steeds voller en breder worden, zullen we bij het inzaaien meer rekening moeten houden met de schaduw daarvan.

Eind augustus hebben we samen met de kruidentuin genoten van een heerlijke lunch, waarvoor vrijwel iedereen een gerecht heeft gemaakt. En er was genoeg voor "aanlopers". Heel gezellig!

Na de bemesting in de herfst is de moestuin nu in winterrust en wij ook. Uitgerust en vol energie beginnen we volgend voorjaar aan een nieuw seizoen.

Bart Rovers, Hetty Koemans, Wim Gijsbers, Tjeerd van Hoorn, Mathilde Hofmans.

VERSLAG BIJENGROEP

■ **Nieuwe verlichting in de bijenstand.** De wens om meer verlichting te hebben in de bijenstand is na veel overleg en uitproberen in het begin van 2019 gerealiseerd. De oude werkgever van Chris Hägele heeft de Heemtuin, de led spots boven de bijenkasten geschonken. Chris bedankt voor het uitzoeken en regelen!

Wim, leo, Chris en Jolanda hebben op een erg koude dag de verlichting geïnstalleerd. Bedankt hiervoor, we kunnen de bijen in de kasten en op de raten nu goed zien zitten!

■ **De honingopbrengst van 2019 was redelijk.** Wij hebben het afgelopen jaar, 2 keer honing geslingerd in mei en juni ondanks het erge droge seizoen. Doordat er 2 keer even flink wat regen is gevallen waren er ineens bloemen, bomen en struiken met erg veel nectar en dat leverde honing op in de bijenvolken..

Dit jaar hebben we gezien dat de vloeibare honing na een paar maanden kristalliseerde dit hadden we in de voorgaande jaren nog niet eerder meegemaakt. Kristallisatie is een kenmerk van goede honing. Dit natuurlijke proces wordt ook wel 'versuikeren' genoemd. De ene honingsoort doet dit sneller dan de andere. Hoe snel de honing kristalliseert wordt beïnvloed door de hoeveelheid glucose en fructose. Honing met een erg hoog glucose gehalte zal sneller kristalliseren, denk aan klaver-, koolzaad- en zonnebloemhoning. Honing met een hoog fructose gehalte, zoals de acacia en de linde, zullen niet zo snel kristalliseren. Versuikerde honing vloeibaar maken doe je door het potje in handwarm water te zetten. Let op dat de honing niet boven de 45 graden C verwarmt wordt want dan zullen er veel gezonde enzymen verloren gaan.

■ **Gezellige middag met senioren van de Katholieke Belangen Organisatie (KBO) voor senioren uit Malden.** Op 6 juni hebben 14 senioren kennism gemaakt met lesonderdelen van de bijen les: Bijen & Co. Wilma speelde met hun het zeskant spel waarin de verschillen en overeenkomsten tussen: wesp, hommelm, wilde bij en honingbij bekeken werden. Bij Jolanda werden de honingraten ontzegeld van hun wasdekseltjes en daarna geslingerd. Dit was een groot succes! Emmy legde m.b.v. de bloemenhoed de samenwerking tussen bloem en bij uit. In de bijenstand werd door Janet het leven van de bij verteld. Het was een erg geslaagde middag!

■ Op zondag 19 mei werden we gebeld door Loes. Of we nog een zwerm nodig hadden. De zwerm hing in een boompje in de voortuin en was goed te vangen. Wachtend tot alle bijen in de kleine kast waren gevlogen, hebben we gezellig bijgepraat en geluncht met Loes. Met het kleine kastje achterop de fiets bij Jolanda

zijn we richting Heemtuin gegaan. Daar hebben we het volk in laten lopen via een plank naar de vliegingang de Warrékast in (observatieruimte). Ze hebben al flink gebouwd en voelen ze zich thuis. Het is ook nog eens een heel vriendelijk volkje!

■ Koninginnenteelt met onze zwarte bijen ging niet van een leien dakje. We zijn op 9 juni naar Horst aan de Maas geweest waar we van een imker 1 dag oude bijen eitjes meekregen. Van de 14 eitjes zijn er 5 mooie koninginnen groot geworden. Daar zijn er nog 2 van gesneuveld waardoor we uiteindelijk met 3 koninginnen verder konden. Deze zijn in een volk geïntroduceerd en hopelijk komen ze de winter goed door.

■ Op 30 juni was er in Horst aan de Maas een kennismaking dag van imkers die de Zwarte bij (gaan) houden. Een gezellige ontmoeting waar we een lezing kregen en in een bijenkast mochten kijken.

■ Toekomst 2020. We hebben besloten om de aandacht nog meer te gaan leggen op raszuiverheid van de zwarte bij. Daarbij zullen we minder productiefolken gaan houden, dus ook minder honing oogsten en meer kleine volkjes groot laten worden die de status "bij vriendelijk" moeten gaan krijgen. Selecteren is het toverwoord. Denk nu niet dat als je minder grote kasten ziet staan dat het dan ook allemaal minder wordt. In tegendeel, we nodigen meer imkers en belangstellende uit zodat we samen kunnen verdiepen in de echte bijenwereld.

De bijengroep

VERSLAG ZOMERAVONDGROEP

Ook wij van de zomeravondgroep hebben ons steentje weer bijgedragen in het afgelopen jaar.

Vijf avonden tussen mei en september hebben wij 's avonds een paar uur gewerkt in de heemtuin. Ook al hebben we het allemaal druk met werk en hobby's, toch maken we er graag tijd voor vrij. En je krijgt er veel voor terug. Werken in de natuur is ontspannend, ook al word je er moe van.

We hebben een grote variatie aan werkzaamheden uitgevoerd: mos uit het grasland geharkt, dode hei afgeknipt, boomopslag van de heide verwijderd, Phacelia geoogst, aren van de pauwengerst afgeplukt, gele mosterd geoogst, heg van de moestuin gesnoeid, paardenbonen gedopt. Als het buiten te heet was, gingen we binnen aan de slag. Dat deden we ook als het een keertje regende.

Tussen de phacelia zagen we veel mooie wantsen. En het oogsten was zo gezellig dat we bijna een oogstlied hadden gemaakt. Misschien iets voor volgend jaar?

Margriet van Pelt

VERSLAG RONDLEIDINGEN

De werkgroep voor aangevraagde wandelingen leidt een wat slapend bestaan. Het jaarverslag kan kort zijn: er zijn twee wandelingen begeleid het afgelopen jaar.

Hetty kreeg met haar jaarclubvriendinnen een rondleiding en de tuingroep van Kasteel Wijchen kwam bij wijze van uitstapje naar de heemtuin. De dames hadden vooral interesse in de moes- en de kruidentuin, dus het was fijn dat Mathilde en Jara als deskundigen op die gebieden beiden de rondleiding wilden verzorgen.

De activiteitengroep van Malderburch had met een groep bewoners zullen komen, maar het hitteprotocol heeft dat verhinderd. Er was nog een wandelgroep die belangstelling toonde, maar bij nader inzien op eigen houtje de Heemtuin ging verkennen.

Er staat inmiddels onder het kopje actueel een wervend stukje op de website.

Een ankeiler. Weer een nieuw woord geleerd...

Met dank aan Mathilde, Jara, Marion, Leo en Emmy

Loes van der Meij

WERKGROEPEN ACTIVITEITEN 2020

Educatiegroep:	Lente: vanaf 16 april t/m 29 mei (weken 18 en 19 voorjaarsvakantie). Herfst nog niet bekend
Beheergroep:	Iedere 2e en 4e zaterdagochtend van de maand. In november op de 3de i.p.v 10 november
Kruidengroep:	Iedere donderdag van half maart tot half oktober van 9.30 tot 12.00 uur
Moestuingroep:	Iedere donderdag van half maart tot half oktober van 9.30 tot 12.00 uur
Zomeravondgroep:	Nog niet bekend
Bijengroep:	Maken hun eigen rooster
Bestuursvergadering:	Iedere 3e vrijdagmiddag van de maand van 13.15 – 15.15 uur in het Heemhuis
Algemene Vergadering:	Woensdag 25 maart om 19.30 uur in De Muse

ACTIVITEITENAGENDA HEEMTUIN MALDEN

Za. 14 maart	09.00 u.	NLdoet
Wo. 18 maart		Boomfeestdag
Za. 7 november		Natuurwerkdag

Een actueel overzicht van de activiteiten: www.heemtuinmalden.nl/Agenda.html

HEERTUIN MALDEN
VERENIGING VRIENDEN VAN DE HEERTUIN MALDEN